

РОЛЬ ТЬЮТОРИНГУ У ВІДНОВЛЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті розглянута проблема подолання освітніх втрат серед учнів закладів середньої освіти в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення. Автором проаналізовано значення поняття «освітні втрати», визначені причини освітніх втрат та надано аналітику сучасного стану в освіті, що зумовлені воєнними діями на території України. У статті подано перелік проблем, що викликані освітніми втратами серед учнів України.

Автором проаналізовані зарубіжні стратегії подолання освітніх втрат внаслідок пандемії та зацентовано увагу на важливості соціо-емоційної підтримки учнів, а не лише надання їм академічних знань в контексті освітніх прогалин. У статті обґрунтована необхідність тьюторського супроводу учнів що покликане значно підвищити їх академічні знання та надати їм соціо-емоційну підтримку. Автор доводить сутність підходу підтримки, а саме: скаффолдинг, поєднуючи його із теорією Л. Виготського про зону найближчого розвитку.

У статті автором визначені основні компетенції тьютора, які уможливають надання тьюторського супроводу учням з метою подолання освітніх втрат. Основною компетенцією визначена компенсаторна, яка включає у себе стратегії індивідуальної підтримки учнів, планування компенсаторних заходів для учнів в умовах війни: індивідуальні та групові консультації, надання учням додаткової соціо-емоційної підтримки, що сприяє стабілізації емоційного стану учнів, запобігає втраті мотивації до навчання та розвитку.

У статті перелічені переваги тьюторського супроводу: індивідуальний підхід, розвиток м'яких навичок, гейміфікація, онлайн тьюторинг та колаборативне навчання. У висновках автор зазначає, що в умовах війни важливого значення набуває створення безпечного освітнього середовища та організація освітнього процесу для всіх учнів і особливо для тих дітей, які мають травматичний досвід.

Ключові слова: тьютор, тьюторська підтримка, освітні втрати, тьюторські компетенції, компенсаторна компетенція, скаффолдинг.

Із початком пандемії COVID-19 фундаментальне право людини – право на освіту – опинилося під загрозою, як слушно зауважили Г. Бичко та В. Терещенко [1]. Навесні 2020 р. у більшості країн світу закрили заклади освіти, що фактично зупинило на деякий час освітній процес. Поступово освітні системи країн адаптували до нових умов, запровадивши дистанційне та змішане навчання. Однак провідні експерти міжнародних організацій досі говорять про втрати в освіті (learning losses) як про одну з найбільших проблем, адже її наслідки будуть проявлятися із часом, відповідно – впливати на якість життя окремих індивідів та на розвиток суспільств загалом [1, с. 3]. Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) [5] свідчать, що учні, які припинили навчання внаслідок пандемії через закриття шкіл, можуть мати нижчий дохід протягом усього життя приблизно на 3%. У свою чергу це може спричинити падіння річного ВВП у середньому на 1,5% до кінця століття. Тому так важливо спрямувати зусилля на компенсацію освітніх втрат.

Проблематика тьюторингу розглядалася у працях українських та зарубіжних науковців: організація тьюторського супроводу містяться у дослідженнях А. Бойко, Н. Дем'яненко, М. Івашенко, К. Осадча, Д. Вуд (D. Wood), К. Топпінг (K. Topping), М. Брей (M. Bray), Д. Палфрейман (D. Palfreyman), А. Сарнат-Частко (A. Sarnat-Ciastko), К. Чайка-Хелмінська (K. Czayka-Chełmińska) та ін.

Метою статті є аналіз тьюторського супроводу учнів основної та старшої школи і обґрунтування його впровадження для подолання освітніх втрат як дієвого підходу збереження психо-емоційного стану дітей, підвищення навчальної мотивації.

Г. Бичко та В. Терещенко, проаналізувавши термінологічний ряд поняття «освітні втрати», запропонували визначення: *освітні втрати* – це «будь-яка втрата знань, умінь, навичок та /або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня. Ці втрати виникають як наслідок тривалих пропусків занять (наприклад, через проблеми зі здоров'ям), неефективного викладання, значних незапланованих перерв у навчанні, пов'язаних із соціальними кризами, війнами, природними катаклізмами тощо» [1, с. 8].

В Україні освітні втрати пов'язані з повномасштабною війною, що викликала низку негативних життєвих подій: втрату близьких, переміщення, відсутність освітньої структури та радикальні зміни в повсякденному житті [6, с. 275]. Відповідно інформаційного звіту МОН України [2] до початку вторгнення РФ в Україну функціонував 13 991 ЗЗСО різних типів і форм власності, де здобували освіту 4,23 млн учнів. За даними МОН, станом на кінець 2022 /2023 н. р. функціонували 12 930 ЗЗСО, де за різними формами навчання освіти здобували близько 4,04 млн учнів. Із початку війни рф проти України ЗЗСО зазнали руйнувань і пошкоджень, частина з них опинилася на тимчасово окупованих територіях. За оперативними даними МОН, станом на 20 липня 2023 р. зруйновано 190 ЗЗСО (зокрема спеціальні й спеціалізовані заклади), пошкоджено 1 619 ЗЗСО. На тимчасово окупованій території разом із філіями опинилися 894 ЗЗСО (станом на 21 травня 2023 р.). Найбільше руйнувань ЗЗСО зафіксовано в Донецькій, Харківській і Херсонській областях, пошкоджень – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській, Миколаївській, Харківській,

Херсонській областях. На жаль, ця цифра постійно зростає. Навіть у відносно безпечних регіонах навчання в очному чи змішаному форматі постійно переривається через повітряні тривоги, вимкнення світла тощо.

Відповідно до аналітичного звіту Державної служби якості освіти України «Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022 /2023» [2], за оцінками вчителів близько 30 % учнів /учениць не мають постійного доступу до освітнього процесу в умовах війни, з-поміж регіонів – найбільше на Півдні – 40 %. З урахуванням типу населеного пункту більше учнів /учениць мають доступ до навчання у містах, менше – у селах. Особливо ці відмінності проявляються серед учнів /учениць із соціально-вразливих категорій: у містах 68 % вчителів вважають, що всі учні /учениці з малозабезпечених сімей мають доступ до освіти, у селах – 54%, із багатодітних сімей – 76% та 64% відповідно, з ВПО – 86% та 80% відповідно.

Війна в Україні не лише ускладнила доступ учнів до освіти, але й серйозно вплинула на її якість. Експерти виділяють низку проблем, що негативно впливають на результатах навчання українських дітей [1, с. 14]:

- проживання на тимчасово окупованих територіях;
- проживання в зоні активних бойових дій;
- зміна місця проживання;
- руйнування закладів освіти;
- повітряні тривоги;
- вимкнення електроенергії.

На нашу думку, до цього переліку, також варто додати проблеми психо-емоційного стану учнів та учениць. Діти можуть добре навчатися лише тоді, коли добре почуваються, однак із початком пандемії COVID-19, а згодом і повномасштабної війни, стан психічного здоров'я дітей надзвичайно погіршився. Майже вдвічі порівняно з початком лютого 2022 р. збільшилася кількість учнів, які почуваються тривожно, напружено, у півтора рази – втомлено, на 20 % зменшилася кількість тих, хто почувається в безпеці, спокійно, енергійно, відчують себе щасливими [7].

В умовах воєнного стану відбуваються інтенсивні пошуки нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних технологій. Дослідження [2] вказує на зменшення кількості учнів /учениць, які володіють необхідними для самостійного навчання вміннями: планувати час, організувати свою роботу, самостійно виконувати завдання, оцінювати себе, тому надолуження освітніх втрат шляхом самостійного опрацювання навчального матеріалу може бути малоефективним для частини учнів.

Експерти, зокрема з ОЕСР, Світового банку, ЮНЕСКО, у своїх публікаціях проаналізували різні стратегії, що можуть сприяти зменшенню або подоланню освітніх втрат унаслідок закриття шкіл під час пандемії COVID-19. За даними Глобальної коаліції з питань освіти ЮНЕСКО [3], кожна п'ята країна надавала учням додатковий час для опанування шкільної програми, тобто відбувалося збільшення кількості годин на вивчення матеріалу. Стратегії збільшення годин навчання можуть бути різними: літні школи, навчання на канікулах, подвоєні уроки, навчання в суботу. Але такі рішення мають і свої недоліки, адже дітям потрібен відпочинок для якісного навчання. Найпереконливіший результат отримали ті школи США, у яких було організовано репетиторство в малих групах (2–6 учнів).

Для того, щоб реалізувати тьюторську підтримку необхідно докладно проаналізувати компетентності тьютора в умовах війни. На нашу думку, найефективнішою в зазначених умовах для визначення тьюторських компетентностей буде освітня стратегія – скаффолдинг (підтримка). Вперше стратегія була представлена в 1976 році Д. Вудом, Дж. Брунером та Г. Россом в праці «Роль тьюторингу у вирішенні проблем» [9]. В цій стратегії тьютор розуміється на індивідуальних особливостях учнів, підбирає відповідні види робіт, контролює реакцію учнів (попереджує страх, стрес та ін.), дає напрямок дій учню, уважно спостерігає за його поступом та здійснює підтримку у навчальній чи поза навчальній діяльності. Поступово ступінь такої підтримки зменшується, даючи місце для самостійності учня. Стратегія скаффолдингу нагадує теорію Л. Виготського про «зону найближчого розвитку». Варто зазначити, що теорія Л. Виготського допомагає нам визначити роль діяльності тьютора – допомога підопічному у зоні його найближчого розвитку, здійснення підтримки та поступовий вихід на самостійність учня [4, с. 113]. Сутність скаффолдингу полягає якраз у тимчасовій підтримці учня.

Отже, важливими компетентностями тьютора для здійснення супроводу учнів в умовах війни, вважаємо:

- наявність в тьютора спеціальних знань зі сфери психології з урахуванням особливостей воєнного часу: як педагогові підтримувати себе в ресурсі;
- володіння інформаційними технологіями; здатність знаходити необхідну інформацію, систематизувати та узагальнювати її; здатність до критичного аналізу інформації; здатність застосовувати знання й медіаграмотність;
- володіння методиками планування та управління тьюторською діяльністю, знаннями прийомів творчої адаптації до змісту та структури тьюторської діяльності, підвищенням індивідуального потенціалу та креативних можливостей учнів;
- здатність організувати тьюторський процес, різні види та форми тьюторської діяльності; організувати простір для розгортання тьюторської практики;
- орієнтація в психоемоційному стані учнів;

- уміння прогнозувати розвиток особистості учня та прогнозування педагогічного процесу;
- здатністю тьютора компенсувати такі фактори, що заважають навчанню;
- уміння ефективної комунікації, а саме: позитивна установка на іншу людину, відкритість, уміння будувати власне мовленнєве спілкування; уміння встановлювати контакт, формулювати точку зору, слухати та оцінювати висловлювання, контролювати перебіг спілкування, робити висновки й підводити підсумки обговорення, уміння вибудовувати стратегію комунікації;
- здатність педагога забезпечувати сприятливі умови для кожного учня з урахуванням його індивідуальних потреб, здібностей, можливостей та інтересів; здатність до здійснення підтримки учням з урахуванням їх індивідуальних особливостей;
- знання та використання елементів самотерапії (руханки, вправи на дихання, артзаняття), зниження тривожності учнів. Тьютору важливо вміти говорити з учнями не лише про війну, а й про майбутнє.

Сьогодні, після пандемії та внаслідок воєнних дій на території України, компенсаторна компетентність стає все більш актуальною. Вчителі, які володіють нею здатні допомогти учням, які повертаються в Україну з-за кордону, де навчалися в інтегративних класах, або дітям, які перервали своє навчання взагалі через окупацію території їх проживання. Тьютор, який має компенсаторну компетентність, може випрацювати стратегії індивідуальної підтримки таких учнів, планувати компенсаторні заходи для учнів в умовах війни: індивідуальні та групові консультації, надавати учням додаткову соціо-емоційну підтримку, що сприятиме стабілізації емоційного стану учнів, запобігатиме втраті мотивації до навчання та розвитку [8]. Також, ми вважаємо, що компенсаторна компетентність включає у себе не лише здатність до допомоги учням, але й самим вчителям також. На нашу думку, це компетентність щодо компенсації власних загальнопедагогічних та фахових умінь; здатність до самопомоги в умовах стресу, вміння та навички підтримки стану психологічного благополуччя й балансу своїх життєвих ресурсів.

Враховуючи те, що велика кількість дітей в Україні навчається дистанційно, тьюторська підтримка стає все важливішою для успішного навчання. Тьютори можуть підтримувати учнів у різних аспектах навчання: вмінні самостійно вчитися, збереженні мотивації до навчання, сприяти утриманню психоемоційної стабільності. Перевагами тьюторської підтримки є:

1) *індивідуальний підхід*, що ґрунтується на з'ясуванні потреб учнів, емоцій, інтересів для надання необхідної підтримки з урахуванням їхніх особливостей. Подолання освітніх втрат передбачає створення індивідуальних планів навчання для учнів на основі їх унікальних потреб, сильних сторін та стилю навчання. Ці плани можуть містити індивідуальні завдання, оцінювання та навчальні матеріали, розроблені відповідно до конкретних потреб учня. Індивідуалізоване навчання може допомогти учням відчувати себе більш залученим та мотивованим до навчання, а також сприяти формуванню впевненості в собі;

2) *онлайн-тьюторинг*, що дозволяє залишатися учням на зв'язку з тьютором, незалежно від їхнього місцезнаходження чи часового поясу. Як уже було зазначено, онлайн-підтримка учнів може бути як академічна – пов'язана з навчанням (допомога в розвитку загальних навичок самостійного навчання, відстеження прогресу в навчанні, подолання перешкод у навчанні тощо), так і неакадемічна – допомога учням у емоційних та психосоціальних аспектах (практична допомога в підвищенні мотивації до навчання, саморегуляції, самооцінки тощо);

3) *розвиток «м'яких навичок»*. Тьюторська підтримка може сприяти розвитку в учнів різних навичок: від розвитку логічного мислення до роботи з різними навчальними ресурсами, від вміння організувати своє навчання до здатності впоратися з викликами у житті. Така співпраця дозволяє учням збільшити свій потенціал;

4) *колаборативне навчання*, що передбачає працю учнів у групових проєктах. Це сприяє розвитку почуття спільності в учнів, забезпечує їх потребу в комунікації та співпраці. Колаборативне навчання можна організувати як у дистанційному, так і у змішаному форматах;

5) *гейміфікація* або ж використання мобільних додатків. Тьютор може рекомендувати учням використовувати мобільні додатки, які допоможуть їм ефективніше навчатися та організувати свій час. Також гейміфікація передбачає включення елементів гри (значки, бали), що дає учням відчуття успіху, стимулює їх тощо.

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що зазначені проблеми підтримки учнів в умовах війни можна вирішити за рахунок впровадження тьюторського супроводу учнів. Усім українським дітям зараз потрібна особлива підтримка, саме професійні шкільні тьютори можуть стати такими унікальними помічниками, адже вони мають накопичений досвід дистанційної підтримки школярів в онлайн-форматі під час пандемії COVID-19. Також, в умовах війни важливого значення набуває створення безпечного освітнього середовища та організація освітнього процесу для всіх учнів і особливо для тих дітей, які мають травматичний досвід.

Використана література:

1. Бичко Г. С., Терещенко В. М. Навчальні втрати : сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 31 с.
2. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. *Інформаційно-аналітичний збірник*. 2023. URL :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirnOsvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

3. Оцінка реакції ЮНЕСКО на пандемію Covid-19. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385154>
4. Психологія людини : Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.
5. Hanushek Eric A., Ludger Woessmann. The economic impacts of learning losses. OECD Education Working Paper № 225. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/21908d74en.pdf?expires=1705251710&id=id&accname=guest&checksum=DC7235233346F9592003874FDD5D274E>
6. Joshi P., O'Donnell D. Consequences of child exposure to war and terrorism. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 2003. № 6. P. 275–292.
7. Research on the Quality of Educational Process Organization in the Context of War in 2022/2023. State Service for Quality of Education of Ukraine. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
8. What methods of compensating for learning losses have proven to be effective? An Interview with Andreas Schleicher. URL: <https://osvitoria.media/experience/yaki-metody-nadoluzhennya-osvitnih-vtrat-dovely-svoyu-efektyvnist/>
9. Wood D., Bruner J., Ross G. The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1976. Vol. 17. P. 89–100.

References:

1. Bychko, G. S., & Tereshchenko, V. M. (2023). Navchalni vtraty : sutnist, prychny, naslidky ta shliakhy podolannya [Learning Losses: Essence, Causes, Consequences, and Ways to Overcome]. *Ukrainskyi tsentr otsiniuvannya yakosti osvity*. Kyiv. 31 s. [in Ukrainian].
2. Osvita i nauka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Education and Science of Ukraine in Conditions of Martial Law]. (2023). *Informatsiino-analitychnyi zbirnyk*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn%20Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> [in Ukrainian].
3. Otsinka reaktiv YuNESKO na pandemii Covid-19 [Evaluation of UNESCO's response to the Covid-19 pandemic]. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385154> [in Ukrainian].
4. Psykholohiia liudyny : L. S. Vyhotskyi ta suchasna nauka [Human psychology : L. S. Vygotsky and modern science]. (2018) : zb. st. / za red. M. V. Papuchi. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia. Vol. 1. 127 s. [in Ukrainian].
5. Hanushek Eric A., Ludger Woessmann. The economic impacts of learning losses. OECD Education Working Paper № 225. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/21908d74en.pdf?expires=1705251710&id=id&accname=guest&checksum=DC7235233346F9592003874FDD5D274E>
6. Joshi P., O'Donnell D. (2003). Consequences of child exposure to war and terrorism. *Clinical Child and Family Psychology Review*. № 6. P. 275–292
7. Research on the Quality of Educational Process Organization in the Context of War in 2022/2023. State Service for Quality of Education of Ukraine. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
8. What methods of compensating for learning losses have proven to be effective? An Interview with Andreas Schleicher. URL: <https://osvitoria.media/experience/yaki-metody-nadoluzhennya-osvitnih-vtrat-dovely-svoyu-efektyvnist/>
9. Wood D., Bruner J., Ross G. (1976) The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol. 17. P. 89–100

Skiba Yu. The role of tutoring in restoring the quality of education during wartime

The article addresses the issue of overcoming educational losses among students in secondary education institutions in Ukraine as a result of the full-scale invasion. The author analyzes the concept of "educational losses," identifies the causes of such losses, and provides an analysis of the current state of education caused by military actions in Ukraine. The article lists the problems arising from educational losses among Ukrainian students.

The author reviews international strategies for overcoming educational losses caused by the pandemic, emphasizing the importance of socio-emotional support for students, not merely the provision of academic knowledge in the context of educational gaps. The necessity of tutoring support for students is substantiated, as it significantly enhances their academic knowledge while providing socio-emotional support. The author elaborates on the essence of the scaffolding approach, linking it to L. Vygotsky's theory of the zone of proximal development.

The article identifies the key competencies of a tutor that enable the provision of tutoring support to students to address educational losses. The primary competency is defined as compensatory, which includes strategies for individual student support, planning compensatory measures for students during wartime: individual and group consultations, providing students with additional socio-emotional support that stabilizes their emotional state, prevents loss of motivation for learning and development.

The article lists the advantages of tutoring support, including an individual approach, the development of soft skills, gamification, online tutoring, and collaborative learning. In conclusion, the author notes that during wartime, the creation of a safe educational environment and the organization of the educational process for all students, particularly those with traumatic experiences, is of paramount importance.

Key words: tutor, tutoring support, educational losses, tutoring competencies, compensatory competence, scaffolding.